

Wywiady

Интервью

Wywiady z filozofami krajów słowiańskiego obszaru językowego zamieszczone w kolejnych tomach Pisma „ΣΟΦΙΑ” mają na celu przybliżenie aktualnie najbardziej znaczących postaci filozofii poszczególnych krajów słowiańskich.

(Redakcja)

Prof. PhDr. Jan Zouhar CSc. mówi o swoim filozofowaniu

Профессор Ян Зоухар говорит о своем философствовании

Panie Profesorze, Pana miejsce w filozofii nie tylko czeskiej, ale także wśród filozofów krajów słowiańskich, jest znaczące. Z Wydziałem Filozofii Uniwersytetu Masaryka w Brnie (FF MU) jest Pan związany od czasów swoich studiów, zarówno filozoficznych, jak i języka czeskiego. Pracował Pan w Czechosłowackiej Akademii Nauk (ČSAV), a od prawie trzydziestu lat pracuje Pan w Katedrze Filozofii FF MU. Był Pan przez kilka kadencji dyrektorem Katedry Filozofii FF MU, a także prodziekanem FF MU. Jest Pan niekwestionowanym autorytetem wśród filozofów czeskich i słowackich, znanym filozofem w Polsce, na Białorusi, Ukrainie i w Rosji. W obszarze Pana zainteresowań szczególne miejsce zajmuje filozofia czeska XIX i XX w., w tym myśl filozoficzna T.G. Masaryka i J. Patočki. Jest Pan Profesor autorem licznych książek z tego zakresu i artykułów publikowanych nie tylko w Czechach i na Słowacji, ale także w Polsce. Zna Pan Profesor doskonale język polski. Píše Pan swoje prace nie tylko w języku ojczystym, ale także w języku polskim. Pańskie prace tłumaczone są także na język angielski i francuski. Uczestniczy Pan w ważnych konferencjach filozoficznych m.in. w Czechach, na Słowacji a także w Polsce. Jest Pan Profesor jednym z twórców ruchu filozofów krajów słowiańskich, członkiem Stowarzyszenia Filozofów Krajów Słowiańskich a także współtwórcą Pisma filozofów krajów słowiańskich

„ΣΟΦΙΑ” jako członek Rady Naukowej tego Pisma i autor artykułów. Jest Pan także członkiem rad naukowych innych czasopism w Czechach, na Słowacji i w Polsce. Ma Pan Profesor znaczące osiągnięcia organizacyjne. Do nich niewątpliwie należy kierowanie rozwojem Katedry Filozofii FF MU. Angażuje się Pan Profesor w popularyzowanie myśli T.G. Masaryka. Był Pan Profesor Prezesem Zarządu Instytutu T.G. Masaryka (Ústavu T.G. Masaryka) i przewodniczącym rady Masarykova ústavu AV ČR, i jest Pan członkiem tych instytucji zajmujących się wspólnie z Archivu AV ČR dokumentowaniem dorobku i publikowaniem pism T.G. Masaryka. Wspiera Pan Profesor swoim aktywnym udziałem organizowanie Konferencji Filozofów Krajów Słowiańskich, będąc ich stałym uczestnikiem. To zaledwie kilka informacji dotyczących Pana Profesora osiągnięć naukowych i organizacyjnych. Sądzę, że informacje na temat Pańskiej Osoby, zwłaszcza wśród młodszego pokolenia filozofów krajów słowiańskich, także wśród Czytelników Pisma „ΣΟΦΙΑ”, nie są pełne. Czy mógłby Pan Profesor przybliżyć swoją Osobę, w tym także ważne zdarzenia z dotychczasowego życia, a zwłaszcza Pańskie stanowisko teoretyczne?

JZ: Moje filozofické stanovisko ovlivnil marxismus, který jsem však chápal pod vlivem G. Lukáče, A. Gramsciho, W. Benjamina, G. Petroviče a K. Kosíka jako otevřenou kritickou teorií společnosti a dějin, a genetický strukturalismus L. Goldmana jako metoda přístupu k sociálním a kulturním jevům. V 70. a 80. letech jsem se věnoval z hlediska teorie sekularizace vztahu katolicismu a kultury a zkoumal jsem i některé otázky sociální filozofie, např. problémy tradice a historického vědomí. Mým hlavním tématem jsou dějiny českého filozofického myšlení (T.G. Masaryk, J.L. Fischer, J. Patočka, Nietzscheův vliv v českých zemích), především pak filozofické přesahy v díle předních osobností české literatury a kultury (H.G. Schauer, F.X. Šalda, O. Březina, česká dekadence, K. Čapek, J. Mukařovský). Pokračoval jsem v práci svých učitelů a později kolegů Jiřího Cetla, Lubomíra Nového a Jiřího Gabriela, kteří z brněnské katedry filozofie vytvořili centrum výzkumu dějin české filozofie, známé jako brněnská historikofilozofická škola. Jsem spoluautorem (s L. Novým, J. Gabrielem, H. Pavlincovou, J. Krobem) řady prací s touto tematikou, například monografie: *Česká filozofie ve 20. století* (též vyšlo v USA jako *Czech Philosophy in the XXth Century*); *Slovník českých filozofů*; *Demokracie je diskuse*; *Česká filozofie za protektorátu*; *Česká filozofie 1945–1948* a autorem monografií *Studie k dějinám českého myšlení 20. století*; *Minulý konec století*; *Dějiny českého filozofického myšlení do roku 1968*; *Česká filozofie v šedesátých letech*; *O Masarykovi*.

Współcześnie powszechny jest pogląd, że filozofia przeżywa kryzys. Formułowany jest wręcz sąd o końcu filozofii. Czy podziela Pan Profesor ten sąd? Jeśli nie, to w czym należy dostrzegać szanse filozofii? Czy mógłby Pan Profesor

wskazać na przyczyny i konsekwencje aktualnej sytuacji filozofii? Czy filozofowie i filozofia ma jeszcze coś do powiedzenia współczesnemu człowiekowi? Jeśli tak, to jakie problemy uznaje Pan Profesor za szczególnie istotne dla współczesnego człowieka i jego rozumienia świata?

JZ: Měli bychom odlišovat filozofii jako prostředek k orientaci člověka ve světě, přírodě a společnosti, a filozofii jako akademickou disciplínu. Ta akademická filozofie předpokládá odbornost, základní odborné znalosti, dovednosti a vědomosti. Ty se však vymezují různě – někdo za ně pokládá znalost řečtiny a latiny, schopnost číst Platóna a Aristotela v originále, jiný znalost němčiny a Kanta, Husserla a Heideggera, jiný znalost logiky, jiný schopnost filozoficky reagovat na společenské poměry. Filozof by měl znát dějiny filozofie, ale neměl by u nich končit, měl by je užívat jako podnět pro řešení současných otázek. Filozof by se neměl chovat jako odborník na všechno a odpovídat na všechny otázky, ale měl by si být vědom toho, že otázky speciálních oborů a otázky společenské přerůstají do otázek filozofických, do práce s pojmy, do hledání a nalézání souvislostí mezi věcmi a událostmi. K jejich řešení nestačí odbornost speciálních věd. Dějiny filozofie jsou sice zdánlivě pomocnou disciplínou, ale mohu současně být a pro řadu lidí, kteří se filozofií zabývají, také jsou vlastním přístupem k filozofické práci samotné, určitým pojetím filozofování vůbec. Přispívají k vědomí kontinuity, plurality myšlenkových tradic, na které navazujeme, k názorové toleranci, k citlivému vztahu k proměnám vědění a k proměnám v rámci daného vědění i k pochopení ranní, polední, podvečerní a večerní myšlenkové atmosféry určitých kulturních celků. Právě dějiny filozofie ukazují nejlépe napětí mezi nadčasovostí a historicitou filozofie. Na jedné straně je zřejmé, že filozofie řešila a řeší víceméně stálý soubor základních otázek, které se neustále vracejí – problém bytí, prostoru a času, pohybu a vývoje, pravdy a pravdivosti, hodnot a hodnocení. Na druhé straně je filozofie vázána na určitou dobu, vyjadřuje její otázky a reaguje na ně dobově podmíněným způsobem. Mění se tedy současně pojetí filozofie a její role v životě společnosti a jednotlivce.

Filozofie reflektuje a současně spoluvytváří duchovní atmosféru doby. Každá epocha, každé období lidských dějin má v sobě obsažen filozofický potenciál. Tento potenciál může být a také je vyjadřován buď přímo filozofií jako specifickým vztahem člověka ke světu, tak také může být realizován i v jiných formách naší duchovní aktivity. Určité myšlenkové tendence jsou v určitých obdobích a za určité situace aktualizovány i v širší oblasti kultury a v jejich mnohostranných projevech. Nebylo by jistě správné dělat z filozofie výlučnou disciplínu pro vyvolené a nebylo by ani správné zapomínat na odlišnost filozofie a ztotožňovat ji s jinými oblastmi duchovní aktivity člověka.

Filozofie nepřestane být cestou k podstatám, cestou dostat se za zjevné, zdánlivě jasné a nepochybné. V tomto smyslu filozofie není únikem z reality,

i když může být útěchou, není ani exaktním návodem k řízení společenských procesů, ale může odpovídat na otázky co můžeme vědět, co máme činit a v co máme doufat. Smyslem filozofie přece není samotný výklad světa, ale výklad vztahu člověka a světa.

Doświadczenie dydaktyczne i wiedza filozoficzna uprawnia Pana Profesora do oceny aktualnej sytuacji filozofii w Czechach. Czy mógłby Pan podzielić się z czytelnikami naszego Pisma refleksją na ten temat? Innymi słowy, jak Pan Profesor ocenia aktualny stan filozofii w Czechach? Jakie zadania uznałby Pan Profesor za szczególnie ważne, przed którymi stoją filozofowie i filozofia w Czechach? Czy zadania te są podejmowane aktualnie przez filozofów czeskich?

JZ: Zásadní přeměny české společnosti po listopadu 1989 provází i nebývalý zájem o filozofickou literaturu a studium filozofie. Řada nakladatelství (většinou nových) vydává původní české filozofické práce a četné překlady předních světových filozofů. Bylo přebudováno ústřední filozofické pracoviště – Filozofický ústav Akademie věd České republiky i katedry filozofie na pražské a brněnské filozofické fakultě, byla obnovena tradičně průbojná katedra filozofie na univerzitě v Olomouci, založeny nové katedry filozofie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, pedagogických fakultách v Praze, Brně a Olomouci a na nových regionálních univerzitách v Ostravě, Plzni, Českých Budějovicích, Pardubicích, Ústí nad Labem a Hradci Králové. Významně je filozofie zastoupena i na Fakultě humanitních věd a Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, na katolických teologických fakultách v Praze, Olomouci a Českých Budějovicích a na evangelické teologické fakultě v Praze. Výrazněji a diferencovaněji se na těchto pracovištích začali postupně prosazovat příslušníci střední generace a představitelé generace nejmladší. Rozšířily se významně možnosti k formulování vyhraněnějších názorů a k formování různých skupin filozofů. V české filozofii lze dnes mluvit o různých proudech a zájmových orientacích: o směru fenomenologickém, o směru heideggerovském, scientistickém, filozoficko-ekologickém, etizujícím a antropologizujícím, o stoupencích analytické filozofie a filozofie jazyka nebo hermeneutiky. Poměrně velkou skupinu tvoří autoři zaměřeni na dějiny filozofie, na problémy sociální, morální a politické filozofie, na současnou světovou filozofii, filozofii náboženství problematiku vztahu filozofie a vědy a na problémy logiky.

Jak Pan Profesor postrzega rolę nauki i postęp wiedzy w kontekście współczesnej cywilizacji? Technika, którą rozporządza aktualnie człowiek, pozwoliła mu na rozwiązanie problemów związanych z jego życiem w różnych praktycznych wymiarach. Uczyniła życie człowieka łatwiejszym i bardziej wygodnym. Niemniej rozwój wiedzy naukowej i postęp techniczny postawił człowieka w no-

wej sytuacji wobec przyrody a także wobec samego siebie i drugiego człowieka. Człowiek stanął przed nowymi problemami ekologicznymi i moralnymi. Czy sądzi Pan Profesor, że człowiek współczesny rozumie swoją sytuację i jest w stanie udzielić zadawalających odpowiedzi na dręczące go pytania dotyczące choćby przyrody (ekologii) i problemów bioetyki? Jakie kwestie uznałby Pan Profesor, w wypadku tych dziedzin, za wymagające pilnych odpowiedzi?

JZ: Během svého života vstupujeme do mnohých souřadnic. Mají různou povahu. V určitých situacích se vyžaduje určitě chování, v určitých skupinách (rodina, kolektiv, přátelé) se předpokládá určitý typ vztahů, seznamujeme se s určitou nutnou sumou poznatků, mluvíme určitým jazykem. Většinu těchto aspektů našeho života si nemusíme neustále zdůvodňovat a obhajovat, jsou zde a my jsme jejich součástí. Jaká měřítka máme používat, abychom vůbec mohli zodpovědně říci, že je něco pokrokovější než jiné? Odehrává se společenský vývoj skutečně po vzestupné linii, nebo se pohybuje v kruhu, nebo dokonce zlatý věk už byl někde na začátku a teď se pohybuje po sestupné linii až k úplnému kolapsu celé civilizace? Některé věci se zdají být jasné – můžeme přece zaznamenávat rozvoj a přímo pokrok vědeckého poznání například v lékařství, v přírodních a technických vědách, objevy a vynálezy změnily svět. Ale ani toto měřítko nemůže být jednoznačné. Svět se, pravda, změnil, ale otázka je, zda k lepšímu. Technický vývoj přinesl přece také ničivé zbraně a klade stále větší nároky na přírodní zdroje a jakoby podřezává větev, na které sedíme.

Máme tedy myšlenku pokroku opustit jako pouhou naši iluzi nebo dokonce jako jednu z příčin neblahé situace lidské civilizace? Vždyť víme, že je příznaková pro naši evropskou kulturu a že v jiných kulturních okruzích není plně pochopitelná. Skončilo jedno z velkých vyprávění o emancipaci člověka? Lidské usilování je ovšem stále zcela přirozeně nesené nadějí a také nadějí na lepší budoucnost. Nechceme snad pouze setrvačně živořit, ale skutečně žít s určitou perspektivou. Zcela přirozeně se ptáme nejen na to, odkud přicházíme, ale také na to, kam vlastně jdeme. Diskutovat o budoucnosti znamená především také a zejména diskutovat o přítomnosti. Někteří dnes obviňují rozum a jeho prosazování za příčinu ničení Země, přírody a životního prostředí, za příčinu rozkladu lidských hodnot, za příčinu zhroucení morálky. Propojení ekonomiky, techniky a vědy přineslo určité části lidstva život v pohodlí, příjemnou konzumaci požitků a informací, současně však stále větší závislost na našich vlastních výtvorech a svým způsobem větší bezmocnost než dříve. Značná část lidstva o těchto vymoženostech a stínech civilizace stále jenom možná sní. Můžeme vůbec dnes vytvářet projekty budoucnosti? Není naše doba dobou zhroucení všech projektů, nenastal nakonec opravdu konec dějin, nebyl, jak někteří tvrdí, už nalezen ten správný model uspořádání lidské společnosti, a nejde nyní pouze o to, aby se postupně rozšířil po celém světě? Nebo je všechno úplně jinak a můžeme

očekávat spíše srážku civilizací, kterou vyvolává napětí mezi jednotlivými kulturními okruhy našeho světa? Může dnes někdo vůbec v širší míře uplatňovat své vidění světa, chtít po jiných, aby ho přijali, ospravedlňovat nárok na to, že je držitelem obecně platné pravdy? Tyto a další otázky a pochybnosti by však asi neměly být důvodem k odmítnutí racionality a vědy. Osvícenci přehnali svůj dějinný optimismus, ale zřejmě měli pravdu v tom, že překonání krize nelze očekávat od mimorozumového či nerozumového, ale naopak od uznání práva, nároku a schopnosti rozumu.

Panie Profesorze, jak Pan Profesor postrzega przyszłość człowieka, zarówno w jego osobowej egzystencji, jak i zbiorowej (ludzkości)? Czy pogląd odnośnie tego, że człowiek europejski odchodzi od racjonalizmu i pogrąża się w myśleniu irracjonalnym o proveniencji religijnej, bądź też w tzw. materializmie pragmatycznym jest zasadny? Czy grozi nam nowe średniowiecze czy też konsumeryzm upadającego Rzymu? A być może jest jakieś inne wyjście? Czy kwestie te warte są namysłu filozoficznego?

JZ: Unifikace kultur podporovaná masovými médii vyvolává pro mnohé překvapivé, v zásadě však pochopitelné obranné reflexy, projevující se v tradicionalismu, ochraně parciálních, národních, regionálních, lokálních specifik. A tak se i v současných proměnách setkáváme často s nečekanými návraty do minulosti, spojenými s hledáním a potvrzováním nejen identity národních a státních společenství, ale také identity osobní. Jsme často rozpačitými svědky návratu dějin či návratu do dějin, návratu starých nacionalistických tužeb a mýtů, historické nedůvěry, předsudků a stereotypů, a to ve jménu společenství paměti, nebo dokonce národní paměti. Nestačí proti tomu moralizovat, ani racionálně polemizovat, i když to musíme také dělat, protože to vše má navíc kompenzační charakter i vzhledem k novým a vznikajícím nejistotám. V této souvislosti bývá připomínáno i rozdvojení racionality a subjektivity – racionality, přesvědčené navzdory chaosu o racionální zákonitosti světa, a subjektivity, niternosti člověka, který v sobě nese vše, co je vědecky nerozhodnutelné – svobodu, naději, lásku, víru, krásu, hodnoty.

Panie Profesorze, należy Pan do pokolenia, któremu przyszło żyć w czasach, w których w naszej części świata zachodziły daleko idące przemiany polityczne i społeczne. Miał Pan Profesor możliwość żyć w socjalistycznej Czechosłowacji, w niepodległej i odrębnej Republice Czeskiej w systemie demokracji liberalnej oraz będącej aktualnie członkiem Unii Europejskiej. Jak Pańskim zdaniem przemiany te wpłynęły i wpływają na kształtowanie się czeskiej tożsamości politycznej i narodowej? Jak winna wyglądać współczesna Republika Czeska?

JZ: Geografická poloha českých zemí se všemi problémy existence malého národa ve střední Evropě přispěla k tomu že se názory české společnosti tvořily jako průsečík různých myšlenkových, politických a kulturních proudů a tendencí, prostorem, ve kterém se s různou mírou citlivosti, důslednosti a samostatnosti reagovalo na rozdílné vlivy, které přicházely z různých jazykových a sociokulturních oblastí. Česko nikdy neztratilo kontakt se Západem, proto přechod k liberální demokracii byl přijímán s nadějami jako návrat do Evropy. V posledním období se však v Česku změnila společenská atmosféra, společnost se pod vlivem řady okolností, prohloubení majetkových rozdílů, výrazně názorově a politicky polarizovala. Přibývá negativních jevů. Nepodařilo se vyřešit cikánský problém a začlenit naše Romy do společnosti. Roste agresivita lidí vůči lékařům, zdravotnickému personálu, sociálním pracovníkům, učitelům a úředníkům státní nebo obecní správy i vůči ostatním lidem. Přibývá vandalismu, ničení a poškozování veřejného prostoru, veřejných dopravních prostředků, čekáren veřejné dopravy, parků a hřbitovů. To pak přináší překvapivou podporu extrémistickým organizacím a seskupením pravicovým i levicovým.

Tomáš Garrigue Masaryk – filozof i politik – to dla Czechów (i Słowaków) niewątpliwie postać szczególna. To pierwszy i najdłużej urzędujący prezydent Czechosłowacji (na urząd prezydenta wybierany czterokrotnie), określany „ojcem narodu czechosłowackiego” i symbolem niepodległości. W rozważaniach filozoficznych Pana Profesora idee T.G. Masaryka zajmują szczególne miejsce, świadczą o tym Pana publikacje. Jest Pan niewątpliwie wyjątkowym znawcą dzieł T.G. Masaryka. Czy współczesna demokracja liberalna, w której funkcjonuje społeczeństwo czeskie, jest demokracją, jakiej oczekiwał T.G. Masaryk? Jakie idee T.G. Masaryka są szczególnie aktualne współcześnie czy też do jakich idei należałoby powrócić w kształtowaniu życia społecznego i demokracji? Czy należy szukać alternatywy dla demokracji współczesnej? Czy człowiekowi współczesnemu potrzebna jest nowa wizja przyszłości, nowy sposób rządzenia społeczeństwa ludzkiego?

JZ: Potřebuje současný člověk novou vizi budoucnosti, nový způsob uspořádání společnosti? Pro T.G. Masaryka byl problém krize moderního člověka a jejího překonání součástí jeho filozofie člověka a spolu s filozofií dějin a politiky jedním z klíčových problémů, kterému se věnoval v řadě prací. Krize moderního člověka je krizí duchovní, kulturní, je to krize vědy, náboženství a morálky. Masaryk je přesvědčen o tom, že krizi moderního člověka i krizi moderní doby lze řešit obnovou světového názoru prostřednictvím nového pojetí vědy a moderního typu náboženství. Náboženskost však nelze u Masaryka ztotožňovat s mýtem nebo s církví, jeho základními rysy jsou podle Masaryka víra v osobního Boha, jeho uznání za svrchovaného a neustále přítomného stvořitele a tvořitele, víra v nesmrtnost duše a hledisko věčnosti, které se pro-

jevuje i v lásce k bližním. Náboženství je osobní, žitý vztah k řádu, je to zápas o smysl a řád. Masarykova filozofie jako tázání po smyslu lidského života se prolíná s jeho druhým velkým tématem – s otázkou po smyslu dějin, politiky a společenského soužití lidí. Někdy se uvádí, že tato dvě témata spolu u Masaryka souvisejí, že podobně jako Jan Patočka spojuje péči o duši s péčí o polis. Na otázku, zda měnit člověka nebo poměry, odpovídá Masaryk v tomto kontextu, že je třeba v první řadě provést revoluci hlav a srdcí, změnit a vnitřně obrodit člověka, aby tento člověk mohl změnit poměry.

Masaryk později ve svých dějinně filozofických tezích vyjádřil názor, že moderní doba přináší vítězství demokracie nad teokracií. Otázkou je, zda může Masarykovo pojetí demokracie, kterou nechápal pouze jako mechanismus přijímání politických rozhodnutí, ale především jako způsob života, obstát i dnes, kdy například skončil věk velkých politických stran, reprezentujících hegemonické odpovědi na otázky průmyslové modernosti, a místo toho nastoupila éra postrepresentativní demokracie, kterou charakterizuje přímá akce, squatting, protesty v karnevalovém stylu, horizontální kooperace aktérů politických akcí prostřednictvím sociálních sítí na internetu místo stranických aparátů, soustředění se na tady a teď místo promyšlené přípravy na případnou žádoucí společenskou změnu a kdy o povaze společenských rozhodnutí rozhodují nevolené instituce jako Evropská komise, Mezinárodní měnový fond či Evropská centrální banka.

Panie Profesorze, społeczeństwo czeskie uznawane jest za jedno z najbardziej zlaicyzowanych społeczeństw europejskich. Jakie czynniki wpływają na ten stan? Czy dotychczasowa obrona przed konfesjonalizacją życia społeczno-politycznego będzie nadal skuteczna w czasach nie tylko swobodnej migracji społeczeństw europejskich i niekorzystnej sytuacji demograficznej wśród ludności autochtonicznej, ale przede wszystkim w sytuacji narastających napięć religijnych w Europie między wyznawcami islamu a chrześcijanami? Mówi się wręcz o globalnej konfrontacji islamu z chrześcijaństwem. Jaką drogę winno wybrać społeczeństwo czeskie?

JZ: Jakou cestu si má vybrat česká společnost? Historie českého národa, nárazy, kterým byl několikrát vystaven, vedla k výrazné sekularizaci české společnosti, která je církevně nenáboženská, antispekulativní, vzdálená mysticismu. Současně však česká společnost není lhostejná k morálním, humanistickým a demokratickým problémům. Česká národní povaha se údajně vyznačuje střízlivostí, věcností, úctou k faktům, k reálné činnosti, konkrétní, třeba drobné práci a odmítáním spekulací, fantazírování, iracionality. Tato mentalita má však i svou druhou tvář – opatrnictví, nedůvěřivost, přizemnost, povrchnost, neschopnost citovosti, neochotu k oběti.

Panie Profesorze, aktualnie Europa, a wraz z nią państwa członkowskie Unii Europejskiej, znajdują się w szczególnej sytuacji politycznej. Sytuacja ta jest specyficzna zarówno w wymiarze europejskim, jak i globalnym. W wymiarze globalnym mamy do czynienia z nasilaniem się religijnych ruchów fundamentalistycznych, zwłaszcza islamu oraz z akcjami militarnymi podejmowanymi przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, jak i Europę Zachodnią. To czas konfrontacji fundamentalizmów, szczególnie religijnych. Sytuacja na Ukrainie jest równie niebezpieczną nie tylko dla pokoju europejskiego, ale i światowego. Tym bardziej, że uczestnicy konfliktu bynajmniej nie próbują zaistniałych problemów rozwiązać drogą pokojową. Przeciwnie; wyraźnie preferują rozwiązania siłowe, militarne. Jakie jest Pańskie zdanie na temat przyszłości Europy i krajów bliższego nam sąsiedztwa?

JZ: Jaký máte názor na budoucnost Evropy a nám sousedících zemí? Evropskou unii jsme u nás chápali jako přirozené společenství evropských států a národů, spojených dějinami a způsobem myšlení, jako obranu proti extremismu a fundamentalismu. Poslední události, zejména řešení problémů Řecka a neschopnost reagovat účinně na migrační krizi podle mne ukazují, že Evropská unie a její orgány selhaly a občané přestávají Evropě důvěřovat. Přesto zůstávám optimistou a věřím, že Evropa své problémy vyřeší. Jiná otázka je, že ať už budoucnost světa půjde jakýmkoliv směrem, zřejmě bude méně evropská či euroatlantická než jeho přítomnost či nedávná minulost. Nejen v geopolitické, ale i v kulturní budoucnosti světa bude méně Západu než dnes. Ztrátu hegemonie a ústup Západu však nelze přeceňovat. Normy a hodnoty často překvapivě přežívají podmínky svého vzniku, západní evropská kultura má navíc velkou schopnost vstřebávat jiné tradice a podněty.

Jakie kwestie, którymi Pan Profesor chciałby się podzielić, nie zostały w moich pytaniach uwzględnione? Jak Pan Profesor je postrzega?

JZ: Otázkou pro mne zůstává mezinárodní spolupráce filozofů. Po roce 1989 naši filozofové rozvíjeli intenzivně spolupráci s univerzitami na Západě, naše katedra s francouzskými univerzitami v Paříži, Dijonu, Lyonu, s univerzitou v Hannoveru, s Anglií nebo Španělskem. Přirozená je spolupráce se slovenskými filozofy v Bratislavě a Košicích. Zásluhou profesora Czesława Głombika jsme však začali významně spolupracovat i s Katowicemi a oceňuji iniciativu profesora Andrzeje Zachariasze a kolektivu univerzity v Rzeszowě při organizování spolupráce slovanských filozofů. Jedná se o to, aby se všechny tyto formy zahraniční spolupráce dále rozvíjely, aby se staly přirozenou součástí a potřebou práce mladých filozofů.